

CZU: 801.73

DOI: 10.5281/zenodo.3566680

Florian COPCEA
Drobeta Turnu Severin

DEMERS HERMENEUTIC DE
RECUPERARE A NONFICȚIUNII

A hermeneutic approach to the recovery of non-fiction

Abstract: This paper examines the contribution of the esthetician Eugen Simion to define the diary writing. According to him, the private diary, for a long time considered a Cinderella of literature, became a legitimate and marketable literary product, its esthetic value, beyond any doubt, consisting in the message and the epical function. The new critics pleads both for the rehabilitation of this genre and for rejecting the prejudice that this falls in the anti-literature area. That is why *The Fiction of the Private Diary. Is there a Poetics of the Diary?*, a work of large size of the academician Eugen Simion, can be considered an essential approach, a motivational one, for the revival of the diary discourse. In this way, Eugen Simion joins the theoreticians Gérard Genette and Roland Barthes, who believe that the private diary, present in the literature, oscillating between fiction and reality, represents a way of being of those who have chosen to express themselves in this manner. From this point of view, the Eugen Simion contribution proves to be an authentic esthetic tool for introspection.

Key-words: Eugen Simion, writing, diary, literature, discourse, reality, fiction, *le dehors*, time, creation, epics, subjectivity, objectivity, emotion.

Rezumat: În articol se examinează contribuția esteticianului Eugen Simion la definirea scriiturii diaristice. Potrivit acestuia, jurnalul intim, multă vreme socotit o cenușăreasă a literaturii, a devenit un produs literar vandabil și legitim, valoarea lui estetică, de necontestat, consistând în mesaj și în funcțiile epice ce le dezvoltă. Noua critică pledează atât pentru reabilitarea genului, cât și pe respingerea prejudecăților că acesta s-ar înscrie în rândul instanței anti-literatură. De aceea, *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?*, lucrare de proporții a academicianului Eugen Simion, poate fi considerat un demers esențial, motivant, pentru reoperaționalizarea discursului diaristic. Eugen Simion se alătură, astfel, teoreticienilor Gérard Genette și Roland Barthes care sunt de părere că jurnalul intim, cultivat în literatură, oscilând între ficțiune și realitate, reprezintă condiția de a fi a celor care au înțeles să se exprime în acest fel. Din această perspectivă, demersul lui Eugen Simion se dovedește un autentic instrument estetic de introspecție.

Cuvinte-cheie: Eugen Simion, scriitură, diarism, literatură, discurs, realitate, ficțiune, trăire, *le dehors*, timp, creație, epică, subiectivitate, obiectivitate, emoție.

Eugen Simion nu are tentația, asemeni lui R. Barthes, de a utiliza un „limbaj codificat” în hipostazierea ideii de jurnal intim, chiar dacă aceasta își dezvoltă modelele, estetice/ficționale, interferențiindu-se cu alte apetențe proprii literaturii. Dintr-un impuls pe care îl înțelegem, eseistul în *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?* (Ed. Tracus Arte, București, 2018) își sprijină insistent întregul discurs pe evaluarea unor stări de spirit evident generatoare de ordine în „haosul” cultural, produs de capodoperele literare, filologice, filozofice, asupra gândirii intelectualului, bineînțeles în acord cu timpul său biologic. De fapt, Eugen Simion acceptă dreptul artei de a devia de la „motivațiile subiective și obiective care explică apariția scriiturii intime” (p. 29) și face recurs la arhetipuri estetice consacrate. Autorul realizează o întoarcere în timp la valorile culturale standard, nicidecum pentru „a ajuta memoria celui care scrie să nu le uite, și, evident, să nu se uite, în această nesfârșită trecere și petrecere care este viața lui” (p. 31), ci pentru a potența influența lor în spațiul *eului profund*, cum îi spune Proust, sau al *eului pur*, cum îl numește Valéry.

Pentru a alunga confuzia, Eugen Simion adaugă „o nuanță: nici Proust, nici Valéry, și, după el, o bună parte din esteticienii și criticii literari din secolul XX nu văd vreo legătură între *eul profund* și *eul superficial*, adică acela care intră, de regulă, în câmpul de observație al jurnalului intim” (p. 33). Într-o asemenea împrejurare, conținutul mărturisirilor este însăși esența scriiturii. Prin urmare, Eugen Simion construiește, departe de mimesis-ul care, în cazul nostru, „reprezintă un moment al iter-ului care se topește în formulare” (Brandi, p. 139), o literaritate necondiționată, din care ficțiunea este în totalitate exclusă. De aceea, pentru a nu practica un „*fals dialog* cu sine” (p. 35), devine categoric, susținând: „Este limpede: jurnalul nu este o creație esențială, nu trebuie să mizezi prea mult pe el, poți doar să te folosești de o scriitură nepretențioasă pentru a-ți exercita stilul și pentru a depozita temele care, altminteri, s-ar risipi în vânt. Jurnalul se naște într-un moment de criză a veritabilei creații și reprezintă, cum spune cineva, eșecul temporar al scriiturii, adevăratei scriituri...” (p. 50).

Să ne sugereze teoreticianul că, prin opoziția recurs/discurs, jurnalul este antiliteratură? Deși vrea să lase de înțeles că Barthes avea dreptate când stipula că „jurnalul nu mai are nicio valoare în literatura de azi”, teoria este greu de acceptat. În jurnalul intim, decretează, timpul trăirii trebuie suprapus peste timpul scriiturii, condiție care fixează istoria în text, iar textul într-unul din genurile literaturii.

Dacă Blanchot era de părere că „scriitorul nu poate ține decât jurnalul operei pe care n-o scrie” (p. 51), Simion, fără a renunța la nostalgiile estetice, mitice („există un model clasic în literatura acestui gen”), apreciază că „scriitura diaristică are origini și scopuri diferite” (p. 52) și că „scrierea intimă nu este gândită ca *text* (cum spun istoricii și teoreticienii jurnalului intim că este jurnalul în secolul al XX-lea) și nici nu se concentrează total asupra *omului* (omul care scrie, desigur, cu solitudinile, mizantropia, plictisul, hachițele și eșecurile sale). Jurnalul nu vrea să salveze insignifianța zilelor ce trec, jurnalul este provocat de altceva și devine cu totul altceva: *este un strigăt de disperare*, o încercare de salvare, o alarmă a eului, o somație, cum am zis, din partea

lui *le dehors*. Orice poetică este lăsată deoparte. În centrul acestui jet tulbure se află doar experiența ca atare, proba inumană, încercarea pe care i-a dat-o Dumnezeu, așa cum crede evreul creștinat în detenție N. Steinhardt” (p. 57).

Literatura română cunoaște destule situații în care jurnalul „îmbrăcând formele urgenței și ale somației” (p. 53), trecând prin „gnostica” clasică, reformează discursul estetic, camuflându-i, nu este un secret, funcțiile epice. Drept urmare, elanurile spre sublim ale diaristului, traducând tocmai avatarurile ființei în relațiile cu istoria și absolutul, alcătuiesc un „trăism” care valorifică atât puterea de (re)memorare/recuperare a timpului trecut, cât și forța de mistificare a spațiului (in)vulnerabil al intimității biografice (p. 69).

E de discutat însă dacă Eugen Simion subminează regulile canonice, scoțând din sfera „meditațiilor scriitor nihiliste” (p. 71) scriitura (anti)literatură numită jurnal. Faptul că în *istoricul*, pe care îl alcătuiește pentru această specie literară, explică rostul jurnalului „mistificat de artă” (p. 76), naște credința că *Ficțiunea jurnalului intim* este o halimă-pretext ce și-o asumă pentru a scoate din criză literatura, atât de bulversată și de depărtată de „viața intelectuală a timpului nostru” (Peter Boerier).

Aici, Eugen Simion se desparte de Paul Valéry. Spiritul nu se află în criză. Avem de a face doar cu un simptom al modernității în domeniile valorilor spirituale. O criză, evident, de ideal. De aceea, trebuie să credem că apariția jurnalului este mai mult decât o încercare temerară „de a ieși din criza literaturii”, fenomenul devenind într-o atare împrejurare o falsă problemă.

Literatura europeană – ne asigură teoreticianul – va descoperi alte forme, mai eficiente, de supraviețuire (p. 80). Noua critică descoperă jurnalul ca fiind un apanaj exclusiv al diaristului furișat din Turnul Babel. Prudența lui de a se confesa sieși, departe de tumultul momentului în care își propune să realizeze creația, este o fatalitate, mai ales atunci când „se produce” fragmentar. Într-o astfel de ipoteză/ipostază nu autorul ci scriitura devine obiectul-țintă al criticului. Dar fragmentarismul, explică Eugen Simion, nu este numai o structură și o practică scripturală, este și o formă prin care omul se imaginează pe sine (p. 94).

Explorarea formulelor de expresie ale jurnalului intim l-a condus pe estetician să ne sugereze concluzia, dealtminteri justă, că acesta nu poate avea numai statutul unei „scrieri subiective” (p. 110), deși, la prima vedere, se recomandă: atipică, criptică și înșelătoare, conform legii Blanchot. „O categorie specială” de jurnal intim, care încorporează în structura/textura sa travaliul creativ al diaristului, ar fi jurnalul „care elimină, de la început, cronologia, calendarul” (p. 109), fără a fi vorba „de o abatere de la clauza calendarității, ci, pur și simplu, de eliminarea ei din discursul diaristic”. *Cum și cu ce consecințe?*, se întrebă Simion.

Pentru a-și susține teoria că în asemenea cazuri nu întâlnim nici autobiografii, nici memorii, ci doar niște narațiuni capabile să reconstituie într-un anumit fel, fictiv sau romanțat, istoria celui care își transcrie, în clandestinitate sau nu, meditațiile, ne oferă drept exemplu două cărți: *Jurnalul fericirii* (N. Steinhardt) și *Jurnalul jurnalistului fără jurnal* (Ion D. Sârbu). Ambele se abat de la regulile genului.

Nu vom insista, cum nu a făcut-o nici Eugen Simion, „asupra structurii și substanței lor” (p. 109), dar ne vom mărgini a-i relua, fără a o motiva, constatarea potrivit căreia jurnalele respective sunt cronica unei experiențe trăite (la N. Steinhardt) și bizară (la I.D. Sârbu). La urma urmei, nu omul, ci textul contează în diaristica epocii noastre (Béatrice Didier). De aceea, găsim legitimă întrebarea lui Simion: *Ce-a devenit jurnalul?*, la care răspunsul este pe măsură: cronica unei vieți netrăite și salvate printr-o și într-o scriitură migălos alcătuită, credibilă, reflexivă, uneori de o surprinzătoare finețe, într-un cuvânt: istoria lungă ca un fluviu continental a unui om onest și singuratic (pp. 321-322). Configurările respective au adesea, să-l cităm pe Gérard Genette (vezi *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, Ed. Univers, București, 1994, p. 52), o incontestabilă funcție euristică. „Fereastră”, pe care ne-o indică Simion, ușor întredeschisă, oferă ochilor și sufletului nostru o lume enigmatică, diversă și contrariantă, nu rareori „sprijinită pe un vid” (p. 95), întrucât, remarcă: „jurnalul este scris, de regulă, între timp sau când omul care scrie are timp, oricum nu într-un anumit timp; nu-i scris la rând, ci între rânduri...” și: „...nu necesită, apoi, o pregătire specială, un moment de inspirație, o stare de grație, un limbaj special, de lux, fragmentul diaristic se mulțumește cu puțin, este modest, poate să ia cina sau dejunul și în anticameră, în picioare, nu numai în salonul literaturii...” (pp. 97-98).

În general, jurnalul este, în fapt, un recviem, decide Simion, supunându-ne atenției jurnalul lui Alice Voinescu, saturat de „istorii de demult, întâmplări trăite împreună cu Stello (devenit martorul credibil și, cum am precizat deja, destinatarul și confidentul privilegiat al jurnalului)... Este limpede că există o simultaneitate în discursul confesiv, dar aceasta este, cu precădere, între scriitură și amintirea faptelor trăite...” (pp. 115-116). A accepta, strict vorbind, postulatul unui limbaj eminentemente ambiguu, în derularea „compoziției” mai mult sau mai puțin sofisticată, este tot una cu a converti „timpul trăirii (eveniment, istorie)” la „timpul mărturisirii (momentul scriiturii ca atare)”. Este aceasta, dacă vreți, relația pe care o fixează în scriitura sa Eugen Simion, pentru consumarea actului de scoatere, din universul intim, a „fantasmelor” și a istoriei care „nu vine spre noi niciodată singură”, ci „însoțită de istoria acestei istorii, cu conexiunile, complicitățile, trecutul ei...” (p. 117).

Eugen Simion ne introduce în anatomia jurnalului, un fel de medicament pentru tratarea uitării, pentru sincronizarea „istoriei cu scrierea istoriei” (p. 125). Operațiunea ar fi, așadar, un procedeu indiscutabil de amputare a realității timpului trăit. Este puțin probabil că diaristul care s-a pus pe mărturisiri să fi intenționat numai a produce un caleidoscop al amintirilor, gândurilor, experiențelor, lecturilor sale, desigur, acestea raportate la spațiul său real, spiritual.

Correspondența, chiar și formală, între timpul trăirii și timpul scriiturii, include în ecuație, în spiritul paradigmei postmoderniste, un rost afectiv, optimist, în măsură să introducă o demarcație relativă între cele două noțiuni, să resusciteze, cu alte cuvinte, prin strategii intertextuale, coduri și retorici deloc expirate estetic. De aceea, Eugen Simion a decretat: „Codurile diaristului se adaptează la codurile generate de literatura

de ficțiune” (p. 126) și că: „Nu există o singură scriitură în discursul diaristic, ci mai multe. Nu există o simultaneitate perfectă, determinabilă, între *timpul trăirii* și *timpul mărturisirii* (scriiturii), ci o succesiune care angajează stări de spirit diferite și un imaginar schimbător” (p. 126).

Argumentația teoreticianului se sprijină pe presupunerea că diaristul nu se situează în afara lumii, cât de mult ar cultiva ficțiunea, chiar și cea provenită din memoria altora, profund influențată de orgolii, proces care are loc în defavoarea rațiunii. *Însemnările de căpătâi* ale doamnei Sei Șonagon, să mergem pe firul epic al narațiunii lui Eugen Simion, sunt un îndreptar moral, un cod al bunelor maniere. Autoarea, aflăm din exegeza lui Eugen Simion, „când se decide să vorbească despre sine o face cu mare discreție” (p. 131). În textul curtezei sunt accentuate două coordonate: cea temporală și cea socială, în jurul cărora sunt organizate inspirat dicticele spațiale și simbolice, ea preferând, cum ne informează Simion, „să rămână în umbra întâmplărilor, să le comenteze inteligent, mai întotdeauna de la înălțimea rangului său. [...] Putem conchide, văzând toate aceste tragedii, clauze, nuanțe că Sei Șonagon, femeie cultă, poetă, se pare, destoinică, curtezană perfectă, descoperă mai toate formele de seducție ale narațiunii confesive, apropiindu-se foarte mult de tehnica jurnalului intim. Nu putem califica însă *Însemnările* sale, un veritabil jurnal intim, până nu lămurim mai întâi un fapt esențial, și anume: dacă Sei scrie pe măsură ce trăiește (vede, simte – cum zice ea!) evenimentele sau dacă le narează după ce le s-au întâmplat cu mult timp în urmă. Recitind textul, observăm că principiul simultaneității, esențial pentru definirea genului diaristic, nu este respectat. Impresia generală este că Sei povestește ce-a fost, nu ceea ce se petrece sub ochii săi, deși ne promite, s-a putut constata, că nu scrie decât ceea ce vede...”.

Ca să-l parafrăzăm pe I.A. Richards (p. 290), nimeni nu rămâne în afara puterii seducției de a adăuga puțină ficțiune la o realitate care nu se supune principiului veridicității, denunțând astfel originea de arhetip, ci ține de miracol și aspiră la o valoare mai mult biografică. Prin urmare, frica de jocul oglinzii este „semnificativă”, numai dacă acesta este transparent și protejează existența obiectivă „nediformată și necontaminată de limbaj” (McGowan, p. 195), contra patimei (de)construcției. Și Eugen Simion împărtășește opinia că discursul diaristic, „cu rolul catalizatorului în reacțiile chimice” (p. 146), aspiră la statutul de scriitură artistică care nu poate fi înțeleasă, totuși, „în afara *artificiului sincerității*” (p. 148), sinceritatea neavând, aici, funcție estetică, ea fiind în exclusivitate „o noțiune psiho-morală”. „Diariștii, sugerează Simion, au opinii diferite privitoare la capacitatea sincerității de a fi... sinceră. Amiel jură pe adevăr în confesiune, jură deci pe sinceritate și nu vede posibilitatea unui jurnal intim în afara ei”.

Simion respectă logica mitului, chiar dacă, uneori, caracterul acestuia pare întrucâtva desemantizat ontologic. Așa ne explicăm de ce îl susține, fără nicio obiecție, pe François Mauriac, atunci când acesta este de părere că „numai ficțiunea nu minte”.

Același interes și aceeași admirație o are și pentru Jean-Paul Sartre care s-a refugiat în memorialistică pentru a renunța la literatură, pentru ca, în cele din urmă, să convină că adevărul este adevăr „numai într-o operă de ficțiune” (p. 150) și mereu supus semnului inconfundabil al „eului pur”. De aceea, E. Simion reproduce fără reținere și concepția lui P. Valéry, privitoare la sensul literaturii, care – afirmă – indiferent de forma ei, „le vrai n'est pas concevable” și că „nous savons bien qu'on ne se dévoile que pour quelque effet” (p. 151). Altă contradicție, privind definiția jurnalului intim, îi este sugerată teoreticianului de opinia autorizată a lui George Călinescu: „Un jurnal scris pentru sine nu există. Fiindcă atunci, cel puțin, autorul l-ar distruge”. O asemenea remarcă nu poate fi întru totul împărtășită. Meritul acestei „literaturi”, a acestei aventuri a spiritului, pare să-l revolte pe Eugen Simion, motiv pentru care mărturisește: „Greșește. Oricâtă perfecțiune ar fi în confesiunea diaristului, ceva este sincer și autentic în ceea ce face, și anume scrierea ca atare, dacă, bineînțeles, are pregnanță. Ea poate să ne sugereze chiar sinceritatea sau nesinceritatea autorului. Și este un câștig. Altfel, de unde am ști că diaristul minte? Cesare Pavese notează undeva în legătură cu adevărul confesiunii sale sugerând «o manieră inconștientă de a fi» și adaugă: «Ceea ce spun nu-i adevărat, dar ceea ce spun, prin simplul fapt că spun, trădează ființa mea». O judecată dreaptă. Și o practică pe care o putem verifica în toate scrierile diaristice” (p. 152). Autorul pune în evidență elementele entropice ale existenței unui individ al cărui „text confesiv” este dominat de aspirații și valori, la prima vedere, contradictorii.

O satisfacție deosebită este provocată de Roland Barthes, care extinde definiția noțiunii de sinceritate în jurnalul intim, ea, sinceritatea, constituind *un imaginar de gradul doi*, „fără de care, însă, imaginarul de gradul întâi (opera diaristică) nu se poate gândi. Ea joacă rolul pe care îl joacă în procesele chimice catalizatorul, citat mai înainte: în absența lui, reacția chimică nu are loc, iar după ce reacția s-a produs, constatăm că în substanța nou-creată urmele catalizatorului nu se mai găsesc...” (p. 154).

Într-un sens mai larg, E. Simion admite/motivează efectul *imaginarului de grad secund* (sinceritatea) asupra „vocii” care răzbate din „camera de ecouri” (Barthes): „Se mai întâmplă ceva, în chiar momentul în care actul este scris, când istoria trăită devine o istorie scrisă, adică un text: diaristul scrie cu gândul că textul lui va fi citit într-o zi. Cei care gândesc serios că scriu numai pentru ei și că însemnările lor secrete nu vor deveni niciodată publice sunt puțini. G. Călinescu are dreptate: dacă nu-i o mistificare la mijloc, diaristul trebuie să-și distrugă jurnalul intim; dacă-l lasă, înseamnă că nu a gândit serios la dispariția lui... Luăm cazul diaristului de tip Amiel, acela care jură că «adevărul este singura [lui] muză, singurul [lui] pretext, singura [lui] datorie» și că jurnalul intim este unicul sprijin și confident (*31 martie 1825*). Este diaristul tipic și este, să spunem astfel, jurnalul normal, deși ne-am lămurit deja că în acest domeniu puține lucruri sunt normale și niciun discurs diaristic nu seamănă cu altul. Teoreticianul literar se confruntă numai cu cazuri excepționale... Diaristul tipic declară în jurnal, la început: *scriu doar pentru mine, voi fi absolut sincer, voi spune totul, voi păstra*

secretul însemnărilor; nimeni n-o să-l citească etc. Apoi, pe măsură ce-l scrie, cedează din exigențele sale și începe să se gândească la posibilitatea ca însemnările secrete să devină publice, în timpul vieții autorului sau după dispariția lui... Ce se întâmplă în această împrejurare? Avem mărturia unui critic literar care ține un jurnal intim (el a apărut după 50 de ani și este analizat în volumul de față) și scrie în mai multe rânduri despre literatura diaristică din epocă. Este vorba de Mihail Sebastian, pe care l-am citat până acum de mai multe ori. Scriind despre jurnalul lui Titu Maiorescu (*Revista Fundațiilor Regale*, martie 1940), el remarcă faptul că, în literatură, sinceritățile sunt discret dirijate. Reproduc acest text pentru că el dezvăluie, am impresia, un mecanism propriu diarismului: «În genere, este în orice jurnal de scriitor un anumit trucaj, mai mult sau mai puțin involuntar. Gândul că acest jurnal poate deveni cândva public alterează, fără îndoială, caracterul lui de convorbire strict intimă și exercită asupra scriitorului o anumită cenzură, conștientă sau nu. Este totdeauna ceva premeditat, preconstituit, în asemenea texte, așa-zise secrete, pe care din primul moment le amenință, ba de cele mai multe ori, le ispitește publicitatea. Tiparul face parte din însuși procesul de expresie al unui scriitor și e foarte greu, sub cuvânt că nu scrii pentru tipar, să te sustragi prezenței, controlului și ademenirii lui. E posibil ca, la punctul de plecare, Stendhal sau Goncourt sau Jules Renard să fi avut intenția de a ține, în jurnalele lor, socoteli strict personale, ferite de orice ochi străin, dar, cu vremea, ele au devenit chiar pentru autorii lor o adevărată operă, destinată mai curând sau mai târziu tiparului. Atâta e de-ajuns pentru ca libertatea de expresie să capete o instinctivă prudență. În literatură, cele mai mari sincerități sunt totuși discret dirijate» (pp. 157-159).

Ajungând în această fază a expunerii sale care, susține (în opoziție, firește, cu Gérard Genette), nu „delimitează fără rost câmpul literarității constitutive”, Eugen Simion aplică cercetarea peste stările sufletești generatoare de simboluri cărora creatorii lor, tot timpul facerii, s-au gândit să le administreze atributul iluzoriu, în aparență logic, al semnificativului. Este suficient să amintim că întotdeauna, dacă pornim de la prezumția că „ceea ce este adevărat, nu [...] este explicabil” (Frege, p. 602), ajungem la concluzia: „în această scară a vâmlor pe care urcă confesiunea diaristului, unei trepte pe care aş numi-o *intensitatea sincerității* sau *volumul sincerității*. Sunt nevoit să acționez, și în acest caz, cu aproximații, deducții, argumente incontrollable, ca și până acum. Căci, în fond, cu ce cântărim volumul sincerității în confesiune și cu ce instrumente distingem culorile ei? Doar cu intuițiile noastre și prin impresiile noastre, categorii inefabile pe care teoreticienii serioși nu le acceptă. Nu avem încotro, trebuie să acceptăm uneori în analiza literară și inacceptabilul, inefabilul sau, cum spunea Rimbaud, să vizităm nevăzutul și neauzitul...” (p. 159).

Dacă însă, prin analogie, am considera că limbajul „reciclează”, într-un context ficțional, cum s-ar grăbi să adauge același Gérard Genette (p.130), realul cosmetizat, am ajunge să justificăm mitul tabuu propus de Eugen Simion: *dacă sinceritate nu e,*

nimic nu este în jurnal. Respectiva transgresiune ne obligă să avansăm alegația că esteticianul scrie despre jurnalul intim pentru a scrie un jurnal intim. Roland Barthes (p. 123), în circumstanțele arătate, din care preluăm esența, vorbește despre *voința-de-a-scrie* chiar și în condiția abolirii proustiane a timpului. A timpului ascuns, în care diaristul comite scriitura. A timpului fictiv, în care acesta își exprimă fictivitatea clasică a vieții sale și a celor cu care vine în contact fizic sau prin mijlocirea memoriei.

Eugen Simion, complicând puțin lucrurile în „rechizitoriul” său (recunoaștem, din rațiuni pur textuale), acordă credibilitate diaristului aflat în ipostaza sugerată mai sus: jurnalul este, într-adevăr, un instrument de introspecție (p. 318), sacrifică timpul scriiturii, timpul interior, acesta din urmă într-un real pericol de a „se pierde în neant” (p. 322). Mai mult: luând drept model pe Gide, „încearcă să lărgească perimetrul jurnalului intim și să-i adapteze structura la sensibilitatea timpului” (p. 323).

Problema se pune: *care timp?* Timpul fictiv sau al mărturisirii? Timpul realității sau al ficțiunii? Răspunsul nu se lasă așteptat, ni-l oferă cu grație Eugen Simion: *noua critică* nu este deloc interesată de cel care scrie și nici de dramele pe care el le povestește în jurnal. Este atentă, ne avertizează autorul volumului *Ficțiunea jurnalului intim*, doar la structura textului, fie că este vorba de confesiunea unui mare creator care se pregătește să-și curme din disperare viața (*Jurnalul lui Pavese*), fie că are sub ochi confidențele unei nimfomane (Anaïs Nin, să zicem)” (p. 325).

Am convenit că Eugen Simion, devenind, la rândul-i, un diarist în exces intelectualizat, tributar plăcerii textului (Barthes 1973) și „desfătării limbajului”, practică ceremonios, tihnit, ca să-l reamintim pe Barthes, o lectură care, îndepărtând cronograful de scriitură, îl menține la *gradul zero* al unei retorici temperate. Să numim *întoarcerea autorului* la monolog o dispoziție, firească dealtminteri, dictată de năzuința de a-și elabora propria paradigmă? Naratologul are, o spunem fără ezitare, conștiința textualizării. În acest fel, propria-i existență literară capătă dimensiunea mitică a unei divinații, suspendând timpul între cele două lumi, cea epică și cea provenită din taințele cosmosului. Discursul, balansând între acești doi poli, este o interpolare reușită, producătoare de text revelator, mult mai esențial în ceea ce privește idealitatea actului de creație.

Cartea *Ficțiunea jurnalului intim. Există o poetică a jurnalului?* trebuie privită și din perspectivă filosofică. Ea este istoria, deloc aleatorie, a unui gen literar-cenușăreasă, nu numai înclinat spre mistificare, ci și sincron „până la epuizare” cu timpul facerii, spre „forme vizibile”, tradiționale și posibile ale literaturii adevărate. Demersul, fenomenologic l-am numi, al lui Eugen Simion se întemeiază așadar atât pe existența unui *eu prim* al autorului, cât și pe *celălalt eu*, cel din urmă, atemporal. Este un mod inspirat de a „gândi Literatura”, ca să utilizăm o idee de a lui Roland Barthes. Ceea ce concepe autorul nu aparține altcuiva din afara spiritului său interior, scrisul însemnând, nu-i așa?, efectul pozitiv al unui catharsis regenerativ.

Tot atât de bine, *Jurnalul...* poate fi evaluat drept o lecție de imagologie, al cărei limbaj „transcrie pur și simplu gândirea” (Barthes 1987, p. 323), folosind

elementele *narațiunii critice* (despre care face caz *În ariergarda avangardei*), fiind literalmente convins că epicitatea, *volens-nolens*, „asigură reconstituirea ideală a operei” (Cimpoi, p. 212).

Existența *omului interior* în paralel cu *omul exterior*, ambii identificabili în scrierea ce o numim, cu oarecare rezervă, jurnal, demonstrează teoria literarității, fapt care ne obligă să parafrăzăm punctul de vedere al lui G. Genette (p. 93), jurnalul este literatură, chiar și atunci când devine purtătorul unui *mimesis*, scopul lui fiind acela de a-l comunica „pe cel care comunică idei, întâmplări, fapte, concepte etc” (p. 188).

Trecând peste nuanțe și forțând puțin lucrurile, ne sfătuiește E. Simion, jurnalul intim poate fi împărțit în următoarele categorii: a) jurnalul vieții interioare; b) jurnalul vieții externe; c) jurnalul de tip mixt. Deosebirile dintre ele depind, de cele mai multe ori, de stilul în care au fost scrise, de subiectivitatea, obiectivitatea, sinceritatea și emoțiile confesorului, de ce anume și pentru cine comunică. Cele două studii de caz, Goncourt și Gide, ne dau posibilitatea să pătrundem în concasorul unor scriituri emblematice pentru ceea ce intenționează Eugen Simion să ne nareze în studiul său, pentru a ne pune în situația de a ne imagina tot timpul, în timpul lecturii, o piramidă cu baza în sus, pusă adică pe imanența răsturnării. Denunțând modul de „judecare” a creației, al fraților Edmond și Jules de Goncourt, Eugen Simion este categoric: aceștia „își propun să facă în jurnal o *autopsie perpetuă și zilnică* a realului, instantaneele lor utilizează toate viclesugurile literaturii...”. Analiza discursului diaristic al acestora, producându-se ca o reacție în lanț, trădează un amestec, fericit mai degrabă, între „legile ficțiunii literare cu legile (nescrise) ale confesiunii secrete” (p. 204).

La Gide, situația este alta. Avem de a face cu absența totală a eului din, invocă Simion, *discursul voiajor*, să-i spunem astfel, (ne recomandă criticul), pentru a-l deosebi de celălalt – *discursul sedentar*, pe care tot el îl categorisește: ca fiind discursul jurnalului intim prin excelență (p. 205). Eul diaristului Gide, să nu ne iluzionăm, nu este absent din operă, nici nu ar avea cum, chiar dacă nu este mărturisit. În realitate, el se dezvoltă, într-adevăr: discret, sub semnul unei pasagere, iluzorii, amăgitoare ezitări a „spiritului și a scriiturii”. Toate acestea sunt privite de un spirit subțiat de cultură și bolnav de complicațiile lumii moderne (p. 212). Gide este – se pronunță esteticianul – într-un anume sens, un caz special. El și-a făcut un program diaristic pornind de la ideea de a spune totul. Lozinca *îndrăzește să fii tu însuși* a prins în literatura secolului său. Nu văd o deosebire capitală între stilul din jurnalele propriu-zise și *Voyage au Congo* sau în *Carnetele din Egipt*, în afară de locul pe care îl ocupă în pagină exoticul, fabulosul vegetal, contrastele unei civilizații primitive...

Dacă luăm seama la interacțiunea dintre „timpul de lectură” și „timpul discursului” (Segre, p. 102), vom constata că jurnalul lui Eugen Simion, boicotând sistematic (cum ni se destăinuie pe coperta patru a volumului I al *Ficțiunii...*) „regulile literaturii”, este de fapt un sistem literar bine pus la punct, exact, care reclamă și mijlocește comunicarea cu sine a unui gânditor din abundență sânguincios și tenace, mereu cu ochiul îndreptat asupra culturii naționale și universale.

Referințe bibliografice:

1. BARTHES, Roland. *Romanul scriiturii*. București: Ed. Univers, 1987.
2. BARTHES, Roland. *Le plaisir du texte*. Editions du Seuil, 1973.
3. BARTHES, Roland. *Romanul scriiturii*. București: Ed. Univers, 1987.
4. BRANDI, Cesare. *Teoria generală a criticii*. București: Ed. Univers, 1985.
5. CIMPOI, Mihai. *Modelul de existență Eugen Simion*. București: Ed. ICR, 2018.
6. GENETTE, Gérard. *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*. București: Ed. Univers, 1994.
7. FREGE, Gottlob. *Logica e aritmetica*.
8. MCGOWAN, John. *Postmodernism and Its Critics*. Ithaca-Londra: Cornell Univ. Press, 1992.
9. RICHARDS, I. A. *Principii ale criticii literare*. București: Ed. Univers, 1974.
10. *Roland Barthes par Roland Barthes*. Editions du Seuil, 1975.
11. SEGRE, Cesare. *Istorie – cultură – critică*. București: Ed. Univers, 1986.